

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-34>

**SOME ASPECTS OF LEGISLATIVE REGULATION
OF THE USE OF BIOLOGICAL WEAPONS
DURING ARMED CONFLICTS**

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗАСТОСУВАННЯ БІОЛОГІЧНОЇ ЗБРОЇ
ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Kuziuk M. H.

*Postgraduate Student at the Department
of Postgraduate and Postdoctoral
Studies,
Scientific Institute of Public Law*

Кузюк М. Г.

*аспірант відділу докторантури
і аспірантури,
Науково-дослідного інституту
публічного права*

У теорії використання біологічної зброї може призводити до значних людських втрат, навіть при використанні обмеженої кількості необхідного матеріалу. Вона може бути створена за допомогою живих організмів, таких як бактерії і віруси, або використанням отруйних речовин (отрут), видобутих із цих організмів. З наявністю потрібних технологій та знань виробництво біологічної зброї виглядає більш економічним та простим порівняно з виробництвом ядерної зброї.

Відтак, існує суттєвий ризик біологічної та хімічної зброї для життя людей, подібний до загрози ядерної зброї, і деякі країни розглядають їх можливе використання як еквівалентне. В останні роки спостерігається стрімке збільшення кількості країн, які володіють великим науково-виробничим потенціалом у сферах біотехнології, мікробіології та генної інженерії, а також мають колекції патогенних біологічних агентів, що робить наукові дослідження цього питання особливо актуальними.

У сучасному світі укладено величезну кількість міжнародних договорів, направлених на захист осіб як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. На жаль ця кодифікація не призвела до більшої захищеності людини під час війни та не забезпечує у повній мірі захист їх прав від свавілля авторитарних режимів. Статут ООН у 1945 р. заборонив війну, але відтоді збройних конфліктів розпочалося більше, аніж закінчилося і вони уносять дедалі більше життів цивільних осіб. Ця негативна тенденція яскраво ілюструється на прикладі двох конфліктів різних сторіч.

Сьогодні біотехнологічні розробки у цивільній промисловості, як у галузі фармацевтики та ветеринарії, так і в інших, полегшили виробництво, зберігання та подальший перехід у форму бойового застосування деяких видів хвороботворних мікроорганізмів. Гонка озброєнь, що тривала до середини 70-х років зробила свій внесок у розвиток біологічної зброї. Однак, враховуючи той рівень наукового та технологічного розвитку який був після Другої світової війни, майже неможливо було передбачити можливі наслідки її впливу на людей та навколишнє середовище, оскільки багато її різновидів не було застосовано на практиці (тобто під час збройних конфліктів). Проблеми, пов'язані зі зберіганням та обробкою цієї зброї, були надто великими та складними для їх вирішення. Як результат, інші види зброї мали визначені переваги перед нею. Значні досягнення у цивільній промисловості протягом останніх сорок років дозволили створювати більш ефективні та передбачувані з точки зору контролю результати використання зброї.

Варто зазначити, що ефективність використання біологічної зброї є значно більшою від звичної, вогнепальної чи зброї вибухової дії. Так, наприклад, для отримання такої ж кількості жертв знадобиться значно більша кількість біологічних речовин. Наприклад, навіть пів тони такої смертельно отруйної речовини, як нервово-паралітичний газ «зарін», що застосований на аналогічному об'єкті, здатен вбити від вісімдесяти до двохсот людей, охопивши при цьому лише частину території, яку може охопити у десять разів менший за вагою снаряд зі спорами сибірської виразки [1, с. 32]. Використання «бактеріологічних засобів ведення війни» забороняється міжнародним правом з часів, коли був прийнятий у 1925 році Женевський протокол по хімічних та бактеріологічних видах зброї [2].

Слід звернути увагу, що в період «холодної війни», дія міжнародно-правових актів що регулювали б створення біологічної зброї була зведена нанівець. Міжнародно-правові документи, які приймались згодом, лише посилили заборони на застосування біологічної та іншої зброї масового знищення. Відтак, Перший Додатковий протокол до Женевських конвенцій, який прийнятий у 1977 року заборонив будь які медичні експерименти [3].

У галузі контролю над озброєнням діє Конвенція з біологічної зброї 1975 року, яка забороняє «розробляти... бактеріологічні або біологічні, або отруйні речовини (та) спорядження», що призначене для використання або доправлення «таких речовин з ворожими намірами або під час збройного конфлікту» [4]. Разом з тим, Конвенція з біологічної зброї, що набула чинності у 1975 році, забороняє дослідження, розробку, створення, зберігання або придбання біологічної або токсичної

зброї [4, 5]. Конвенція також забороняє створення систем доставки, які спеціально створені для таких видів озброєння. Тоді як Конвенція спрямована тільки проти володіння такою зброєю, перша заборона на застосування біологічної зброї під час збройного конфлікту згадується вже у Женевському протоколі від 1925 року, в якому також забороняється застосування хімічної зброї [2].

Відповідно до вказаних міжнародно-правових норм держави зобов'язані ввести в дію кримінальне законодавство, призначене для покарання осіб, винних у здійсненні серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Вони зобов'язані також розшукувати осіб, які вчинили серйозні порушення, незалежно від їхнього громадянства і місця вчинення злочину. Цей принцип, іменований універсальною юрисдикцією, є ключовим для забезпечення ефективності припинення серйозних порушень. Разом з тим, варто враховувати, що, незважаючи на необхідність видачі осіб, обвинувачуваних у вчиненні серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, відповідно до принципу "aut dedere aut iudicare", його не слід розглядати як альтернативне рішення, прийнятне для застосування у всіх випадках. Видача, зокрема, своїх громадян міжнародному суду, є винятковою подією, тому що не завжди може бути заявлене прохання про видачу і не завжди у держави є достатні докази, що дають підстави для обвинувачення цих осіб.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що значну частину норм міжнародного гуманітарного права складає перелік порушень, які визнаються серйозними та підлягають встановленню кримінальної відповідальності за їх вчинення на національному рівні кожної конкретної держави. Окреслення саме такого переліку, не дивлячись на складність класифікації серйозних порушень норм міжнародного права, дає змогу здійснити порівняльно-правовий аналіз відповідності кримінального законодавства як України, так і окремих зарубіжних держав зазначеним нормам.

Література:

1. Галака С. І. Зброя масового знищення. Політична енциклопедія. / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 268 с.
2. Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів, багатосторонній міжнародний договір, підписаний 17.06.1925. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_198#Text (дата звернення: 24.02.2024).

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 24.02.2024).

4. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text (дата звернення: 24.02.2024).

5. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 24.02.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-35>

**CIVIL LIABILITY INSURANCE FOR DAMAGE THAT MAY
BE CAUSED BY THE USE OF WEAPONS: PROBLEMS
OF REFORMING THE LEGISLATION**

**СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ,
ЯКА МОЖЕ БУТИ ЗАПОДІЯНА ВНАСЛІДОК ВИКОРИСТАННЯ
ЗБРОЇ: ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**

Kuchma O. L.

*DSc (Law), Professor,
Taras Shevchenko National University
of Ukraine*

Кучма О. Л.

*доктор юридичних наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

23 червня 2023 року в Україні розпочав роботу Єдиний реєстр зброї. За інформацією Міністерства внутрішніх справ України станом на 16.02.2024 р. подано 225977 заяв на отримання дозвільних документів на зброю (придбання, зберігання, переоформлення зброї, направлення на комісійний продаж, продовження строку дії дозволу на зберігання зброї тощо), прийнято 210830 рішень про надання відповідних дозвільних документів; загалом , за неповні 8 місяців роботи реєстру, в Єдиному вікні громадянина авторизувалися 58703 користувачі [1].